

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

היישוב הישן הספרדי בספריו של יעקב יהושע: אידיליה ומציאות -
13803

תאריך עדכון אחרון 31-08-2023

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ ירון בן-נאה

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: yaronbn@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: בקביעה מראש

מורי הקורס:
פרופ ירון בן-נאה

תאור כללי של הקורס:

יעקב יהושע (1905-1982) היה מזרחן, סופר ובעיקר מתעד בולט של היישוב הישן הספרדי. בספריו תאר את חיי הספרדים דוברי הלאדינו בירושלים בשלהי התקופה העות'מאנית. הוא כתב על מחזור השנה ועל מעגל החיים, על בעלי מלאכה ועל רבנים, על כלי הבית ועל מאכלים, וגם על הכיף שבעישון נרגילה. מכלול עבודתו מאפשר לשרטט תמונה מלאה חיים של היומיום בירושלים שבין החומות ובשכונות החדשות. בשיעורים נעמת את תיאוריו של יהושע עם המחקר העכשווי.

מטרות הקורס:

ללמד קריאה ביקורתית של טקסט, מתוך הכרות עם ספרות המחקר, ולהגיע להבנה טובה יותר של החיים ביישוב הישן הספרדי.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

להשתמש בעבודות של יעקב יהושע כדי להבין טוב יותר את מקומו ככותב ספרדי במדינת ישראל, ולהפיק תובנות לגבי ההווייה הספרדית בעבר.

דרישות נוכחות (%) :
100

שיטת ההוראה בקורס: קריאת טקסטים ודיון בכיתה

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

מבוא
מתחים חברתיים
היחסים עם הסביבה המוסלמית
מחזור השנה והחיים הדתיים
דת עממית, אמונות וסגולות
חיי המשפחה
הווי החיים ופנאי
תרבות חומרית: הבית והלבוש
ספרדים על עצמם: יומנים, ספרי זכרונות וסיפורים אישיים של נשים
הסיפור העממי
אוכל
מסורת ומודרניות
סיכום: נוסטלגיה או מציאות?

חומר חובה לקריאה:

מבוא

י' ברטל, הארץ והיהדות, היישוב הישן הספרדי בארץ ישראל, (י' בן-נאה ומ' הלד עורכים), ירושלים תשפ"ג, 18-38

להרחבה:

א' מורגנשטרן, השיבה לירושלים: חידוש היישוב היהודי בארץ ישראל בראשית המאה התשע-עשרה, ירושלים תשס"ז
גורא פוזיילוב, העדה הספרדית בירושלים בהתפתחותה בשלהי השלטון העות'מאני, התר"ל-התרע"ד (1870-1914), עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן, תשס"א
י' קולת (עורך), תולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל, התקופה העות'מאנית, א-ב, ירושלים תש"ס תשס"ג
י' קניאל, במעבר - היהודים בא"י במאה הי"ט בין ישן וחדש, ירושלים תש"ס
ק' דותן, צורה עושה צורה: סופרים מזרחים בספרות העברית בארץ-ישראל במפנה המאה ה-20, חיפה תשפ"ב

מתחים חברתיים

י' השש, עסקי הלוואות: ניהול כספי הקהילה הספרדית בירושלים במאות השמונה-עשרה והתשע עשרה לאור מסמכים חדשים, ציון עח (תשע"ג), 501-525

היחסים עם הסביבה המוסלמית

י' ולך, היהודים וסביבתם, היישוב הישן הספרדי, 39-56

מחזור השנה והחיים הדתיים

י' בן-נאה, החיים הדתיים של יהודי ירושלים, ספר ירושלים בתקופה העות'מאנית המאוחרת, (בעריכת י' ברטל וח' גורן), ירושלים תש"ע, עמ' 315-328; או הנ"ל, היישוב הישן הספרדי, 145-158

דת עממית, אמונות וסגולות

י' בילו, פולחן ומקום קדוש בדת האזרחית ובדת העממית בישראל, מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי יט כ (תשנ"ז-תשנ"ח), עמ' 65-84; הנ"ל, פולחני קדושים ועליות למקומות קדושים כתופעה אוניברסלית, בתוך: אל קברי צדיקים (ר' גונן עורכת), ירושלים תשנ"ח, 11-25
י' בן-נאה, 'לחש בדוק ומנוסה': אמונות ופעולות מגיות בקרב יהודי האימפריה העות'מאנית, פעמים 85 (תשס"א), 89-111
להרחבה: י"ש שפיגל, הליכה לקברים ולקברי צדיקים: מסתייגים והסתייגויות, שלם ח (תשס"ט), 327-385

מעגל החיים - המשפחה

מיכל הלד דילהרוזה, מעגל החיים, היישוב הישן הספרדי, 159-172
מ' שילה, נשים וילדים בירושלים, ספר ירושלים בשלהי התקופה העות'מאנית, 117-125
פ' מורג-טלמון, משפחות ספרדיות בירושלים במאה התשע-עשרה, משפחות בישראל (ל' שמגר הנדלמן ור' בר יוסף עורכות), ירושלים תשנ"א, 33-48 (נדפס מחדש בתוך: היהודים הספרדים בא"י במבחן הזמן, ירושלים תש"ס, 153-167)

הווי החיים ופנאי

י' בן-נאה, 'חייהן של נשים יהודיות בירושלים העות'מאנית במאה הי"ט', איל פריזינטי: מחקרים בתרבות יהודי ספרד, (בעריכת ת' אלכסנדר-פריזר), [eq&מכאן, כך 8], באר-שבע תשס"ז, 179-192 (או

לחילופין: הנ"ל, 'הסכמות בענייני מותרות ופנאי ופרק בהיסטוריה תרבותית וחברתית של יהודי ירושלים במאה התשע-עשרה', שלם ח (תשס"ט), 386-427

תרבות חומרית: הבית והלבוש

י' בן-נאה, הבית, היישוב הישן הספרדי, 353-364

גרשון בר כוכבא, הרובע היהודי העתיק בחברון בתחילת המאה העשרים: מבנה, הווי ושרידים, קתדרה 169 (תשע"ט), 45-74

י' בן-נאה, ארון וראי, מכונת תפירה עם רגל: שידוכין בקרב היהודים הספרדים בירושלים המנדטורית על פי פנקסו של שדכן ירושלמי, קתדרה 170 (תשע"ט), 81-124
א' יוהס, הלבוש, היישוב הישן הספרדי, 352-337

ספרדים על עצמם: יומנים וספרי זכרונות, סיפורים אישיים של נשים

י' בן-נאה, ספר קורות משפחה (דוד מאג'אר), יד בן צבי ומוזיאון חצר היישוב הישן, ירושלים תשע"ה.
מ' הלד, בואי אספר לך / ב'ין טי קונטארי: עיון רב-תחומי בסיפורים אישיים של מספרות עממיות דוברות ספרדית-יהודית (לאדינו), ירושלים תשס"ט

ד' חוברה, זיכרונות ר' שלום חיים צארום, פעמים 148 (תשע"ו), 145-164

ע' מיוחס ג'ניאו, ספרד אשר הייתה בירושלים, ירושלים תשע"ח, 154-208, 211-249

מ' עובדיה, זיכרונותיו של יצחק קואינקא: אוטוביוגרפיה של ספרדי ירושלמי כמקור היסטורי, פעמים 159-160 (תשע"ט), 231-263

א' פרץ (מהדיר), יומן תרע"ז-תרע"ח (מלה"ע הראשונה) של חיים נחמיאס, זכרונות חייל יהודי בצבא העות'מני במלחמת העולם הראשונה, מעלה אדומים תשס"ד

י' שאמי, מזכרונות הרופא הספרדי הירושלמי הראשון, חמוש"ה [ירושלים תשע"ה]

הסיפור העממי

ת' אלכסנדר, מרחב ומגדר: ירושלים בסיפורי נשים ספרדיות בנות העיר, אשה בירושלים: מגדר, חברה ודת (ט' כהן ו' שוורץ עורכים), רמת גן תשס"ב, 230-245

ת' אלכסנדר, הספרות העממית, היישוב הישן הספרדי, 245-256

מ' הלד דילהרוזה, היצירה הספרותית בפרוזה, בתוך: היישוב הישן הספרדי, 233-244

אוכל

מיכל הלד דילהרוזה, המסורת הקולינרית, היישוב הישן הספרדי, 365-376

מסורת ומודרניות

י' אלמכיאס, 'ופנינו חברונה': חברון והתנועה הציונית, בין חזון למציאות 1882-1948, ירושלים תשע"ט
ק' דותן, לכתוב מודרניות ממזרח: חילוניות, מסורתיות ומודרניזם אצל יצחק שמי, מכאן יז (תשע"ז),

122-162

ק' דותן, חילון ואוריינטליזם ביחסי הסופר המזרחי והביקורת: יהודה בורלא המוקדם כמקרה מבחן,

מכאן (תש"ף), 228-254

ח' רם, היישוב היהודי ביפו בעת החדשה: מקהילה ספרדית למרכז ציוני, 1839-1939, ירושלים תשנ"ו

חומר לקריאה נוספת:

מרכיבי הציון הסופי :

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 40 %
מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות
30 %
נוכחות / השתתפות בסיור 30 %

מידע נוסף / הערות: